

Asia: VN/33963/2024

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten uudistaminen

Kotoutumista ja kielitaitoa edistävien koulutusten kokonaisuudistus ja rahoituksen kokoaminen yhteen kanavaan on lähtökohtaisesti tervetullut uudistus. Jatkossa kotoutumiskoulutusta järjestettäisiin vain työvoimakoulutuksena, jonka toteuttamisesta vastaisi työllisyysalue. Samoin lukutaitokoulutuksen järjestämisvastuu siirtyisi työvoimaviranomaisille. Nämä ovat sinänsä kannatettavia muutoksia, koska ne selkeyttävät koulutusjärjestelmää ja yhdenmukaistavat palveluita.

On myös kannatettavaa, että jatkossa työssäkäynti mahdollistuisi kotoutumiskoulutuksen rinnalla aikaisempaa joustavammin.

Muutosten toimeenpano edellyttää kuitenkin riittävää rahoitusta ja toimintaedellytysten turvaamista erityisesti työllisyysalueilla. Tämä herättää huolta, koska uudistuksen taustalla ovat kuitenkin vahvasti hallituksen kotoutumisen rahoituksen säästötavoitteet.

Työvoimaviranomaisen vastuun lisääntyessä ja purettaessa vapaan sivistystyön kotoutumiskoulutuksen ohjaus- ja valtionosuusjärjestelmää tulee kuitenkin varmistaa myös työvoiman ulkopuolella olevien tai haavoittuviin ryhmiin kuuluvien henkilöiden pääsy kotoutumista ja kielitaitoa edistäviin koulutuksiin ja palveluihin.

Kotoutumisen edistämisen rahoituksen säästöt

Kotoutumisen edistämisen rahoitukseen kohdistuvat säästöt ovat mittavat (46,8 milj. euroa). On selvää, että kuntien, työllisyysalueiden ja hyvinvointialueiden kotoutumisen edistämiseen käytettävissä oleva rahoitus vähenee, vaikka palvelutarve ei vähene. Norminpurun toteuttaminen, kuntien tehtävien vähentäminen ja laskennallisen korvauksen tason alentaminen kattaa osan säästötavoitteista, mutta samalla vähentää mahdollisuuksia tarjota vaikuttavia ja oikea-aikaisia kotoutumista ja työllistymistä tukevia palveluita.

Vastaanottoon varautumisen kustannusten korvaamisesta luopuminen voi heikentää kuntien halukkuutta, ja ennen kaikkea mahdollisuutta, vastaanottaa kiintiöpakolaisia. Kuntapaikkojen puute voi hidastaa tai jopa estää kiintiöpakolaisten pääsyä Suomeen.

Asuntotilanteen takia useissa kunnissa asunnot on varattava ennakkoon, mikäli halutaan varmistaa kiintiöpakolaisten mahdollisimman nopea ja sujuva Suomeen saapuminen. Olisi kohtuutonta, että varautumisen kustannukset jäisivät kunnan maksettavaksi, vaikka kiintiöpakolaisten Suomeen saapumiseen prosessin nopeuteen kunta ei voi vaikuttaa muutoin kuin juuri asunnon varaamisella. Pahimmassa tapauksessa varautumisen kustannusten korvaamisen poistaminen voi viivästyttää kiintiöpakolaisten maahantuloa ja myös heikentää prosessiin liittyvien viranomaisten yhteistyön sujuvuutta.

Kotoutumisen tavoitteet ja velvoittavuuden lisääminen

Kotoutumislain tavoitteiden selkeyttäminen sekä maahanmuuttajan oman vastuun ja velvoittavuuden lisääminen on kannatettavaa. Velvoittavuuden rinnalla on kuitenkin tärkeää varmistaa tarvittavien tukipalveluiden saatavuus henkilöille/ryhmille, joille kotoutuminen/työllistyminen on erityisen haastavaa.

Alkuvaiheen palveluprosessin muutokset

Alkuvaiheen palveluprosessin vahvistaminen ja velvollisuus osallistua palvelutarpeen arviointiin ovat perusteltuja.

Palvelutarpeen arvioinnin ja kotoutumissuunnitelman yhdistäminen on periaatteessa selkeyttävä muutos. Asiakkaiden tilanteet ovat kuitenkin usein monialaisia, ja todellinen palvelutarve selviää vasta useamman tapaamisen ja eri toimijoiden yhteistyön kautta. Yhden tapaamisen malli voi johtaa liian nopeisiin ja epärealistisiin suunnitelmiin erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla. Näissä tilanteissa perusteellinen kartoitus edellyttää usein tulkkausta, eri viranomaisten välistä tiedonvaihtoa sekä asiakkaan tilanteen asteittaista jäsentämistä, mikä ei välttämättä käytännössä tiivisty yhteen kohtaamiseen ilman laadun heikkenemistä.

Tapaamisten määrän muodollinen vähentäminen ei välttämättä tarkoita työmäärän vähenemistä. Kun usean käynnin sisältö siirtyy yhteen laajaan alkuvaiheen tapaamiseen, yksittäisen asiakastilanteen valmistelu, kirjaaminen, verkostoyhteistyö ja jatkotoimien koordinointi voivat jopa lisätä työn kuormittavuutta. Pitkät, sisällöllisesti raskaat tapaamiset kuormittavat sekä asiakasta että työntekijää, ja riskinä on, että osa olennaisista tiedoista jää tunnistamatta tai kirjaamatta. Tällöin syntyy tarve lisäselvityksille ja korjaaville toimenpiteille myöhemmässä vaiheessa, mikä siirtää työmäärää eteenpäin sen sijaan, että sitä aidosti vähennettäisiin.

Lisäksi monialaisen yhteistyön tarve ei poistu prosessia hallinnollisesti tiivistämällä. Alkuvaiheen onnistuminen edellyttää sujuvaa yhteistyötä esimerkiksi sosiaali- ja terveystieteiden, työllisyyspalvelujen, koulutuksen järjestäjien ja järjestötoimijoiden kanssa. Tämän yhteistyön koordinointi vie aikaa riippumatta siitä, kirjataanko suunnitelma yhdellä vai useammalla käynnillä. Vaarana on, että alkuvaiheen prosessi muuttuu näennäisesti nopeammaksi mutta sisällöllisesti pintapuolisemmaksi.

Muut huomiot

Lakiluonnoksessa esitetään hyvien väestösuhteiden poistamista koskien lain tarkoitusta (1 §) ja määritelmiä (5 §). Kotoutumislaita ollaan poistamassa myös hyvien väestösuhteiden edistäminen elinvoimakeskuksen tehtävistä (55 §). Lapin elinvoimakeskuksen näkemys on, että hyvät väestösuhteet tulee säilyttää kotoutumislaita ja osana elinvoimakeskuksen tehtäviä. Hyvien väestösuhteiden edistäminen on tärkeä, läpileikkaava tekijä paitsi kotoutumisen ja työllistymisen edistämisessä, myös laajemmin yhteiskunnan toimivuuden, turvallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Hyvillä väestösuhteilla on myös tärkeä rooli kansainvälisten osaajien veto- ja pitovoimatekijänä.

Hyvien väestösuhteiden edistämisestä säädetään vain kotoutumislaita. Elinvoimakeskuksia koskevassa laissa (531/2025) säädetään keskusten tehtäväryhmistä, mutta niitä koskevien toimivallan säätely tapahtuu erityislainsäädännön kautta. Tässä erityislainsäädännöllä viitataan nimenomaan kotoutumislakiin. Ilman kotoutumislain kirjauksia tätä muuta lainsäädäntöä ei siten enää olisi. Hyvien väestösuhteiden edistämistä koskeva säätely on tarpeen tehdä lain tasolla perustuen aina eduskunnan päätöksentekoon.

Lapin elinvoimakeskus toteaa myös, että hyvien väestösuhteiden poistaminen kotoutumislaita on ristiriidassa hallituksen antaman rasismin vastaisen tiedoksiannon kanssa. Kannanottoon yhtyy myös Lapin Etnisten suhteiden neuvottelukunta.

Perälä Marja
Lapin ELY

Suopajärvi Anne-Mari
Lapin ELY